

**KUR'AN KISSALARI VE HZ. PEYGAMBERİN SİRETİ BAĞLAMINDA SÜRELERİ
TARİHLENDİRME DENEMESİ**

-NÛH KISSASI ve HİCRET ÖRNEĞİ-

**AN ATTEMPT TO DATE THE SURAS IN THE CONTEXT OF THE STORIES OF
THE QURAN AND THE SİRAT OF THE PROPHET**

-THE STORY OF NOAH AND THE EXAMPLE OF THE MIGRATION-

Elif ERDOĞAN

Doktora Öğrencisi,

İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

eliferdogan127@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8293-0599

Öz

İslam, Hz. Muhammed tarafından tebliğ edilen Allah'ın insanlığa gönderdiği son ilahi dindir. Bu din ortak kabul etmeyen, tek ve gerçek otorite olan Allah'a (cc) itaatın şart olduğu tevhit temeline dayalıdır. İslamiyet öncesinde ise Mekke'de yüce bir Allah inancı olmasına rağmen insanların hayatında bu yaratıcı onların inancına göre edilgen bir durumdaydı. Bunun bir sonucu olarak adına konuşanların otorite sayıldığı bir toplum yapısı hâkimdi. Böyle bir topluma Allah, içinde buldukları hali değiştirmeleri ve bozulan tevhit inancının yeniden inşası için Kitap ve Peygamber gönderdi. Şirk içerisinde yaşayan bu topluma Allah, yirmi üç yıl boyunca tedricen ve bir düzen içerisinde vahyetti. Mekkeli müşriklerin, vahyin başlamasıyla beraber hem Kur'an'a hem de Allah resulüne şiddetli itirazlarının nedeni ellerinde tuttıkları otoriteyi kaybetme korkusuydu. Esasen Hz. Peygamber'e itirazları da onun şahsına yapılan itirazlar değil, ulaştırdığı Allah kelamıydı. Vahyin devam ettiği süreç boyunca vahyin otoritesi arttıkça onların itirazlarının şiddeti de arttı. Yaşanılan durumlara göre nazil olan Allah kelamı, bu itiraz ve düşmanlıklara karşı anında cevaplar vermekteydi. Bu vahiy-sîret birlikteliği müşriklerin itirazlarına cevap verdiği gibi Hz. Peygamber ve inananlar için de bir teselli ve yol gösterici özellikteydi. Kur'an, o zaman ve mekânı (hicaz bölgesi), orada yaşayan toplumun dünya görüşünü ve varlık tasavvurlarını bir enstrüman olarak kullanmaktadır. Bu minvalde tasviri bir dil kullanan Kur'an'ın kullandığı enstrümanlardan birisi de kıssalardır. Bu makalenin amacı Nûh kıssası örneği ile Kur'an'ın içerisinde ihbarî ifadeler bulunsa da aslında bir bütün olarak inşa olduğunun ortaya konması ve bununla da Kur'an'ın anlaşılması meselesine bir katkı sağlanmasıdır. Kıssaların sîret ile ilişkisinin tespitinde ise sûre ve âyetlerin tarihlendirilmesi meselesi ortaya çıkmaktadır. Makalede Nûh kıssasının, sîret bağlamında anlaşılmasına, nassın mesajının ve inceliklerinin saptanmasına, hangi konu ve döneme ilişkin bir vasıta olarak kullanıldığının tespitine çalışılacaktır. Genel olarak Kur'an'ın peyderpey indirilmesinin hikmeti olarak teşrideki konular ifade edilse de Kur'an'ın tedriciliğinin sadece teşride değil tüm süreçte olduğu iddiası ile Nûh kıssasının inananları hicret olgusuna tedricen hazırladığının işaretleri ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kıssa, Nüzul sırası, Tarihlendirme, Nuh Kıssası, Hicret.

Abstract

Islam, it is the last divine religion that God sent to humanity, preached by Muhammad. This religion is based on the foundation of monotheism, which requires obedience to Allah (cc), who does not accept partners and is the only and true authority. Before Islam, although there was a belief in a supreme God in Mecca, this creator was in a passive position in people's lives compared to their beliefs. As a result of this, a social structure prevailed in which those who spoke on their behalf were considered authorities. Allah sent the Book and the Prophet to such a society to change their situation and to rebuild the broken belief in tawhid. Allah revealed the revelation to this community living in polytheism gradually and in an orderly manner over the course of twenty-three years. The reason why the Meccan polytheists fiercely objected to both the Quran and the Messenger of Allah after the revelation began was their fear of losing the authority they held. Essentially, their objections to the Prophet were not objections to his person, but to the word of Allah that he conveyed. As the authority of the revelation increased throughout the process, the intensity of their objections also increased. The word of Allah, which was revealed according to the situations experienced, gave instant answers to these objections and hostilities. This unity of revelation and spirituality not only answered the objections of the polytheists but also it was also a consolation and guide for the Prophet and the believers. The Quran uses that time and place (Hijaz region) as an instrument, the worldview and conceptions of existence of the society living there. One of the instruments used by the Quran, which uses a descriptive language in this manner, is stories. The purpose of this article is to show that, although there are indicative statements in the Quran, it is actually constructive as a whole, using the example of the story of Noah, and thus to contribute to the understanding of the Quran. In determining the relationship between stories and spirituality, the issue of dating surahs and verses arises. In the article, we will try to understand the story of Noah in the context of spirituality, to determine the message and subtleties of the verse, and to determine which subject and period it was used as a tool. Although the issues in the legislation are generally expressed as the reason for the gradual revelation of the Quran, the claim that the gradualism of the Quran is not only in the legislation but also in the entire process will reveal the signs that the Noah story gradually prepares the believers for the phenomenon of migration.

Keywords: Tafsîr, Story, Nuzul order, to Date, Noah's Story, Migration.

Giriş

Vahiy, Allah'ın konuşup kendisini dil aracılığıyla açık etmesidir. Bunu, Kur'ân'da gizemli bir dil ile değil, açık ve anlaşılır beşerî dil ile yapmıştır. Vahiy devam ettiği sürece Allah, insana, bizzat onun konuştuğu bir dil ile hitap etmeye başlamıştır.¹ Kur'ân ayetlerinin anlaşılması konusunda ilk dönemlerde sahabe sadece anlayamadığı belli mevzuları Hz. Peygamber'den öğrendikleri için fazla bir ihtilaf söz konusu olmamıştır. Sahabenin manalarını öğrenmeden başka bir sûreye geçmemeleri, vahyin uzun bir sürede tamamlanmış olması ve muhataplarının

¹ Toshihiko İzutsu, *İslâm Düşüncesinde İmân Kavramı* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2018), 232.

Kur'an Kıssaları ve Hz. Peygamberin Sîreti Bağlamında Sûreleri Tarihlendirme
Denemesi
-Nûh Kıssası ve Hicret Örneği-

Kur'ân'ı şifahi bir metin olarak görmeleri, namazlarda okunması, Kur'ân'ın hitabının inşâ bir yapısı olduğunun göstergeleridir. Örneğin Kur'ân'da geçen kıssalar, sadece önceki toplulukların yaşadıklarını haber vermek için değil, muhatapın ders çıkarıp ibret almasını sağlaması içindir.² Kur'ân-ı Kerim insanın ilahi rehberliğin işaretlerini akledip ona uygun davranışlar ortaya koyması için, tanıdığı ve ünsiyet kurabileceği cinsten örnekler üzerinden bir dil kullanmaktadır. Bundan dolayı insana, tarih üzerinden dersler vermektedir. Ancak tarih üzerinden ders vermekle, tarih dersi vermek aynı şey değildir. Kur'ân, olayları ne salt kronolojik ne de detaylandırılmış bir tarih perspektifinden değil, kendi tarih mantığı içinde sunmaktadır.³

Allah, ortamın zihin dünyasını, kabullerini ve muhayyilesini dikkate alsa da ona mahkûm olmadan vahye muhatap olan kişileri aşamalı olarak değişime hazırlamıştır. Kur'ân'da bu zihni değişim için kullanılan enstrümanlardan birisi olan kıssalara sıklıkla yer verilmiştir. Kıssalar, sözlü kültürlerde halkları bir arada tutan, onların duygu ve düşüncelerine tercüman olan birtakım anlatılardır.⁴ Kur'ân'da önceki peygamberler ve kavimlerine ait haberler pek çok sûrede bulunmaktadır. Peki Kur'ân'da kullanılan bu haber formu bize bilmediğimiz bir şeyi bildirmek için midir? Kur'ân'da Peygamber'e, "*Sen hemen hatırlat. Sen ancak bir hatırlatıcısın.*"⁵ denildiğine göre hatırlatıcı olan, bilinmeyen bir şeyi nasıl hatırlatabilir? Öyleyse bu bildirim asıl amacı yeni bir bilgi vermek değil, unutana ya da sırt çevirine bildiğini hatırlatmak olmalıdır.

Vahyin dönüştürücü etkisi için bir vasıta olarak kullanılan kıssalar çeşitli pasajlarda bazen aynısıyla bazen de biraz farklı anlatılmaktadır. Kıssalar, kendilerini dinleyenlere anlatılan birer eski öykü olarak değil, olayların Allah'ın gözetim ve müdahalesi ile gerçekleşen bir süreç olduğunu göstermek için anlatılmaktadır. Kıssalar, sorumluluk yükleyip farklı düşünmeye ve ona göre davranmaya ulaştırdıkları oranda güncel bir olay haline gelirler.⁶ Toplum tarafından zaten bilinen bu kıssaların Kur'ân'ın anlatımıyla yalan yanlış ayrıntılardan ayıklanarak tevhid zemini üzerinde anlatılmasının ardından zamanla boşlukların İsrailiyat ile doldurulması, tarihi ve tasavvufi tarzda yorumlarla açıklanması ile onlara yeni bir form kazandırılmıştır. Bu nedenle onları olması gerektiği gibi Kur'ânî bir zeminde okuma ihtiyacı bir kez daha hasıl olmuştur.

Nâzil olduğu ortamın soru ve sorunlarına cevap veren sûre ve ayetlerin, bağlamlarından kopartılmadan sûrelerin indiği dönemlerin tespit edilmesi ve buna uygun yorumlar yapılması da ayetlerin inşai hedefine uygun sonuçlar elde edebilmek için bir okuma tarzı olarak kullanılmaktadır. Bu tarzdaki kronolojik çalışmaların, 19. yüzyıl itibarıyla müsteşriklerin Kur'ân'ın Hz. Muhammed'e ait olduğu iddiaları ve onun düşüncelerini anlamaya çalışmaları sonucunda ortaya çıktığı ifade edilmiştir.⁷ Her ne kadar ilk örnekleri Batı'da uygulanan bir tarz olduğu

² Gezer, "İnşâ-Haber Bağlamında Kur'ân Dilinin Yapısı", 143-144.

³ Yaşar Düzenli, *Kur'ân Işığında Evrensel Dengeler ve İnsan* (İstanbul: İfav Yayınları, 2000), 160.

⁴ Süleyman. Gezer, *Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Kur'ân* (Ankara: Ankara Okulu, 2015), 224.

⁵ el-Gâşiye 88/21.

⁶ Burhanettin Tatar, "Kur'ân'da Kıssaların Temel Anlamları Üzerine Felsefi Notlar", *MİLEL VE NİHAL inaç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi* 6/1 (Nisan 2009), 105-106.

⁷ Burhan Çonkor, "Sûrelerin Belirli Dönemlere ve Olaylara İzâfesi", *Dini Araştırmalar Dergisi* 19/48 (2016), 130.

Kur'an Kıssaları ve Hz. Peygamberin Sîreti Bağlamında Sûreleri Tarihlendirme
Denemesi
-Nûh Kıssası ve Hicret Örneği-

kabul edilse de İbnü'd Durays'ın (200-294/816-906) *Fezâilü'l-Kur'ân ve mâ nezele mine'l-Kur'ân bi Mekke ve mâ nezele bi'l-Medîne* adlı eserinde sûrelerin nüzul tarihlerine dair rivayetler bulunmaktadır.⁸ Kâdı Ebu Bekir el-Bâkılânî (ö.403/1013) eserinde sûrelerin Mekke ve Medine oluşuna dair Hz. Peygamber'in bir emrinin olmadığı, bunun sahabe ve tabiunun bilgisine dayandığını ifade etmiştir.⁹ Bu konuda Süyûtî (ö. 849-911/1445-1505) de usulünde Kur'ân sûre ve ayetlerinin Mekke ve Medine oluşunu bilmenin önemli olduğunu söylemekte ve faydalarını sıralamaktadır.¹⁰ Bununla beraber Batılıların Kur'ân üzerine yaptığı bu çalışmaların niyetlerini sorgulayanlar, bunu Kur'ân'ı insanileştirme, aklileştirme çabasının bir ürünü olarak görüp bu tarzda çalışmalara ihtiyatla yaklaşmayı uygun görmektedir.¹¹ Sakınca ve eleştirileri akılda tutmakla beraber nüzul ortamı ve zamanına ait saptamaların ilahi mesajı anlama noktasında faydaları da söz konusudur. İslam dünyasında da bu yönde çalışma yapanlar olmuştur.

Haber formunda gelse de kendi gerçekliklerini dış dünyadan almayan inşâî ifadelerin dili, muhatabın durumuna, sözü söyleyene, sözün söyleniş biçimine ve muhataba yaptığı etkilere göre değerlendirilmelidir.¹² Bu çalışmada "Nûh kıssası hicret/göç/değişim için bir metafor olarak işlevsel yapıya sahip olabilir mi" sorusunun cevabı da bu bağlamda aranacaktır. Nûh kıssasında yer alan ifadeler haber formunda gelmiş olsa da kıssanın metin içi bağlamı, kıssanın inşâî yapısını göstermektedir. Kıssa ne ilk dönem Mekke sayılan sûreler içerisinde ne de Medine sûrelerinde yer almamıştır. Buradan hareketle kıssanın geçtiği sûrelerin tarihi, orta ve son dönem olarak adlandırılabilir Mekke döneminde işlenmektedir. Bu dönemlerde inen sûrelerde, Mekke'deki dönemlere işaretler açıkça hissedilmektedir. Nûh kıssasındaki tufanın Mekke'de artan şiddete, geminin ise hicrete işaret ettiğini düşünmek çok uzak anlamlar taşımamaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Nûh ve kıssasından bahseden ayetler toplu olarak A'râf, Yûnus, Hûd, Enbiyâ , Mü'minûn, Şuarâ, Ankebût, Sâffât, Kamer, Nûh olmak üzere on sûrede bulunduğu için konu bu sûreler çerçevesinde işlenmiştir. Bu çalışmada Nûh kıssasına dair açıklamalarına bakılan müfessirler de dönem tasnifi yönünde çalışma yapan isimlerden seçilmiştir. Her bir sûre Ebu'l-A'lâ Mevdûdî (1979), Muhammed Âbid Câbirî (2010) ve Muhammed İzzet Derveze'nin (1984) tefsirlerinden okunduktan sonra bu konuda yapılan tez ve makaleler de gözden geçirilmiştir.¹³ Literatür tarandığında kronolojik okuma, ayetlerin haber ve inşâ

⁸ Ömer Faruk Akpınar, "Fezâilü'l-Kur'ân Edebiyatı", *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 10/2 (2010), 181.

⁹ Kâdı Ebu Bekir el-Bâkılânî, *el-İntisâr li'l-Kur'ân*, ed. Muhammed Asım el-Kudât (Beyrut: Dâru İbni Hazm, 2001), 247.

¹⁰ Celâluddîn es-Suyuti, *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'ân* (Beyrut: Merkezü Dirasati'l-Kur'âniyye, ts.), 31.

¹¹ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için Bk. Mesut Okumuş, "Kur'ân-ı Kerim'in Kronolojik Okunuşunun Muhasebesi", *İslami İlimler Dergisi Yayınları* (Nisan 2007), 95-100.

¹² Gezer, "İnşâ-Haber Bağlamında Kur'ân Dilinin Yapısı", 146.

¹³ Gezer, "İnşâ-Haber Bağlamında Kur'an Dilinin Yapısı"; Aksoy, *Kur'an'daki Haberler Neyin Habercisidir -İnşâî Bir Okuma-*; Tatar, "Kur'an'da Kıssaların Temel Anlamları Üzerine Felsefi Notlar"; Mesut Okumuş, "Kur'an-ı Kerim'in Kronolojik Okunuşunun Muhasebesi", *İslami İlimler Dergisi Yayınları*, (2007); Çonkor, "Surelerin Belirli Dönemlere ve Olaylara İzâfesi"; Burhan Çonkor, *Boycotun Bitiminden Hicrete Kadar Olan Dönemde İnen Surelerin Tahlilî* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015); Hikmet Koçyiğit, "Kur'ân'ın Nüzûl Sırasına Göre Tefsir

açısından değerlendirilmesi, kıssalar ve hicret konularında olan bu çalışmaların hiçbirinde Nuh tufanı ve hicret arasında bir ilişki kurulmadığı görülmektedir.

1. Kur'ân'da Kıssaların Düzeni ve Anlatılma Sebepleri

Beyan özellikleri anlaşılmadan dil ve anlatım olarak diğer metinlerden ayrılan Kur'ân'ın, doğru anlaşılması mümkün değildir. Şifahi olarak oluşturulan metinlerin karşılıklı etkileşimden dolayı, içerisinde birtakım duygular, rica, temenni, talep, muhatapı dönüştüren ifadeler bulunur. Hayatın içinde oluşan bir hitap olması nedeniyle Kur'ân, inşâî bir metin olarak görüldüğünde sadece olguları tarif etmediği, muhataplarının ona katılmasını ve onunla hareket etmesini istediği fark edilmektedir. Dile getirilmeyen çok çeşitli işlevlere sahip olan dilin canlı ve sözel ortamlarda kullanılması muhatapları harekete geçiren, onların duygularına hitap eden bir özellik sergilemektedir.¹⁴ Bu canlılığı özellikle Kur'ân kıssalarında görmek mümkündür.

Kıssa kelimesi “k-s-s” kökünden türetilmiş olup sözlükte haber vermek, nakletmek, iz takip etmek gibi anlamlara gelir.¹⁵ Kur'ân kıssaları davet maksatları için kullandığından Kur'ân, kıssalarını anlattığı peygamberlerin hayat hikayelerinden daha ziyade ilahi bir mesajı kıssa formunda muhataplara aktarmaktadır.¹⁶ Kıssaların anlatım tarzı ve eylemi anlamı doğuran bir kaynak görevini üstlenir. Böylece kıssalarda yer alan olayların anlamı olaylar ile anlatım tarzı ve eylemi arasındaki ilişkiden meydana gelir. Kıssalarda asıl önemli olan, geçmiş bir olayın şimdi ve burada anlatılıyor oluşudur. Ayrıca kıssalar, Allah'ın eşsiz güç ve bilgi sahibi olarak, beşerî olaylar ve eylemler içinde nasıl rol aldığını doğrudan kendi anlatım tarzı içinde göstermektedir.¹⁷ Ortamında konuşulup aktarılan geçmişlerin hikayesi bir bilgi türü olarak işlevsel bir şekilde kullanılmakta, Allah sözün ve bilginin sahibi olduğunu ilan edercesine bildikleri bu kıssaları muhataba tekrardan Kur'ânî bir üslupla anlatmaktadır.

Birçok eserde kıssaların Kur'ân'da yer alma maksatları, ibret, tezkir, inzar, teselli ve Hz. Muhammed'in peygamberliğini ispatlama amacı olarak sayılmaktadır. Ancak kıssalar, tüm zamanlar için geçerli olabilecek bir anlama işaret etmeleri nedeniyle kıssadan hisse yaklaşımı içinde yapılan yorumlardan daha fazla mana içermektedir. Kur'ân, tarihin akışı içinde birer sabite ya da anlam ifade eden kıssaları anlatırken kullandığı ibret kelimesini Allah'ın iradesinin olaylar içinde nasıl tezahür ettiğini görüp hakikate şahitlik etme manasında kullanmaktadır. Kıssadaki olay sanki hemen burada cereyan eder ve okuyanı da olayın içinde yer alan bir varlığa dönüştürür.¹⁸

Edilmesi”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/23 (2013); Ahmet Kıvrak, *Kur'ân-ı Kerîm Bağlamında Peygamberlerin Karşılaştığı Ortak Bir Olgu Olarak Hicret* (Trakya Üniversitesi, 2022).

¹⁴ Gezer, “İnşâ-Haber Bağlamında Kur'ân Dilinin Yapısı”, 152.

¹⁵ Râğib el-İsfehânî, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), “el-Mufredât fi Ğarîbi'l-Kur'ân”, 404.

¹⁶ Muhammed Abid el-Cabiri, *Medhal ila'l-Kur'ân'il-Kerim* (Beyrut: Merkezu Dirasati'l-Arabiyye, ts.), 257-258.

¹⁷ Tatar, “Kur'ân'da Kıssaların Temel Anlamları Üzerine Felsefi Notlar”, 105.

¹⁸ Tatar, “Kur'ân'da Kıssaların Temel Anlamları Üzerine Felsefi Notlar”, 109-110.

Kıssaların Kur'ân'da yer alma sebepleri ayetlerde "kalbi pekiştirecek şeyler"¹⁹, "belki düşünürler"²⁰, ve "akıl sahipleri için dersler"²¹ şeklinde açıklanmıştır. Kimileri Kur'ân kıssalarını içinde bulunduğu sûreden ayırıştırarak incelemiş, konulu tefsirin bir ögesi halinde ele almışlardır. Kur'ânî bir metot izledikleri için okuyucuya israiliyyat ve Kitap Ehlinin haberlerinden uydurma ve mitolojiden öteye geçmeyen birçok rivayet sunmuşlardır. Kur'ân'a göre kıssalar, Hz. Peygamber'in de ayrıntılarını açıklamadığı gayb haberlerindedir. Kur'ân'ın öncekilerin kıssalarını anlatırken Hz. Peygamber'e hitaben "sen onların yanında değildin" sözü bu anlamda dikkat çekmektedir. Bu ifade ile Kur'ân öncekilerin kıssalarını incelerken izlenecek metodu ve yararlanılacak kaynağı işaret etmektedir. "*Sizden öncekilerin, Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin haberleri size gelmedi mi? Onları Allah'tan başkası bilmez.*"²²"*Onlar hakkında bilgisi olan çok azdır. Öyle ise Ashâb-ı Kehf hakkında, delillerin açık olması haricinde bir münakaşaya girişme ve onlar hakkında (ileri geri konuşan) kimselerin hiçbirinden malumat isteme.*"²³ Ayetlerden de anlaşılacağı üzere Kur'ân kıssaları gaybî haberler kapsamına girer ve araştırılmasının Kur'ân'ın vermek istediği mesajlar açısından bir faydası olmayacaktır.²⁴ Kur'ân kıssalarında, zaman, yer ve kişi ayrıntılarına yer verilmemesi verilmiş istenen mesajın ön planda tutulması olarak değerlendirilirken nüzul dönemindeki muhatapların hafızasında ilgili kıssaların önemli oranda bulunduğu göz ardı edilmemelidir.

2. Nûh Kıssası ve Hicret Olgusu

Hz. Nûh, Kur'ân'da ve hadislerde geniş bir şekilde tanıtılan beş büyük Peygamber'den biridir. Yirmi sekiz sûrede hakkında bilgi verilmiş ve kırk üç yerde ise sadece ismen zikredilmiştir. Kur'an, Hz. Nûh'un hayatının sadece peygamber olarak görevlendirildikten sonraki tevhid mücadelesi kısmını anlatır.²⁵ Kur'ân'da Hz. Nûh'un kıssası Kur'ân kıssalarının genelinde görüldüğü üzere tek seferde giriş, gelişme ve sonuç şeklinde bir hikâye formatında anlatılmamıştır. Bu kıssa, farklı sûrelerde farklı ayrıntılara sahip sahnelerle kesitler halinde yer almaktadır. Hz. Nûh'un Kur'ân'da kırk üç yerde adı geçmesine rağmen sadece on sûrede hayatının peygamber olarak görevlendirildikten sonraki aşamasından bahsedilmektedir. Kıssanın bahsinin geçtiği sûreler Mekkîdir. Nüzul sırasına göre yapılan sûre tasniflerinde bu sûrelerin neredeyse tamamı risaletin beşinci yılından Medine'ye hicrete kadar geçen takriben sekiz yıllık süreç içerisinde inmiştir. Risaletin beşinci yılında (615) Mekke'den Habeşistan'a hicret gerçekleşmiş, Müslümanların orada iyi karşılanması üzerine de ikinci hicret (616) yapılmıştır. 622 yılında ise Medine'ye

¹⁹ Hûd 11/120

²⁰ es-Sâffât 37/137-138.

²¹ Yûsuf 12/111.

²² İbrahim 14/9.

²³ el-Kehf 18/22.

²⁴ Salah Abdülfettah Halidî, *Kur'ân Öyküleri*, çev. Ahmet Sarıkaya (Konya: Kitap Dünyası Yayınları, 2005), 29-36.

²⁵ Ömer Faruk Harman, "Nûh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 226.

hicret başlamıştır.²⁶ Nûh kıssasının yer aldığı sûreler birinci Habeşistan hicretinden Medine'ye hicrete kadar geçen bu sekiz yıllık süre içerisinde nâzil olmuş gözükmektedir. Buradan hareketle şu soru akla gelmektedir: "Nûh kıssası hicret/göç/değişim için bir metafor olarak işlevsel bir yapıya mı sahiptir?" Medenî sûrelerde kıssadan hiç bahsedilmeyişi de dikkat çekicidir.

İnsan, hisseden bir varlık olsa da somut kavramları soyut kavramlardan daha iyi idrak etmesi nedeniyle Kur'ân yer yer benzetme metodunu kullanmıştır. Bazen geçmiş toplumların haberleri, bazen de güncel hayatla ilgili birtakım teşbihlerde bulunup tam bilinmeyen tarihi ve tabii olayları, dünyada bizzat müşahade edilen maddi olgularla bağlantı kurarak anlatmıştır.²⁷

3. Nûh Kıssasının Geçtiği Sûreler ve Bağlıları

Kur'ân nüzulünün devam ettiği süre boyunca Peygamber, "Bu ayeti falan sûrenin falan yerine koyun." diyerek ayetlerin nereye yerleştirileceğini söylemiştir.²⁸ Bu nedenle sûrelerin Mekkî mi Medenî mi olduğunun saptanması konusunda çeşitli ihtilaflar söz konusu olmuştur.²⁹ Suyûtî, usul eserinde İbnu Hacer'den Hz. Ali'nin Resulullah'ın vefatı sonrasında Kur'ân'ı nüzul sırasına göre cemettiğine dair rivayete yer vermiştir. Bu rivayeti ayrıca İbnu Ebî Dâvud da nakletmiştir.³⁰ Fakat Hz. Ali'ye atfedilen nüzul sırasına göre tertip edilmiş mushafın günümüze kadar gelmediği iddia edilmiştir.³¹

Usul eserlerinde Kur'ân sûreleri başta Mekkî ve Medenî olmak üzere iki dönem olarak incelenmiş, bu dönemleri de kendi içinde farklı kategorilere ayıranlar olmuştur. Sûrelerin isimleri, nüzul zamanları, yerleri ve sebepleri usul eserlerinde müstakil olarak ele alınmıştır. Son yıllarda Batı yorum geleneği ile İslâm yorum geleneğinin, metodolojik açıdan birbirlerine verdiği katkılarla³² sûreleri nüzul dönemini ve ortamını göz önünde bulundurmaya çalışıp tefsir etme gayretleri artmıştır. Kur'ân'ın sûre ve ayetlerinin tarihlendirilmesi konusundaki çalışmalar hadis rivayetleri ve Kur'ân alimlerinin nakillerine dayandırılmıştır. Bunlar çoğunlukla sebep-i nüzul rivayetleridir ve bu rivayetlerin birbirine zıt anlamlar içeren yönleri bulunmaktadır. Müslüman alimler bu rivayetlerin arasını uzlaştırma çabasına girmiştir. Bir ayetin inişine sebep olan olgu, o ayetin nüzul tarihi hakkında önemli bir ipucu olsa da rivayetlerde nüzul sebebi tabiri, hem bir ayetin gerçek iniş sebebi anlamında, hem de nüzulle alakası bulunmayan herhangi bir olgunun bir ayetin kapsamı içerisine girmesi durumunda kullanılmaktadır.³³ Bu rivayetler eksik

²⁶ Ahmet Önkal, "Hicret", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 459.

²⁷ Necdet Çağıl, *Kur'ân-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2005), 22.

²⁸ Adnan Zerzûr, *Ulumu'l-Kur'ân Madhâl ilâ tefsiri'l-Kur'ân ve Beyanihi ve 'Icazihi* (Beyrut-Şam: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1981), 72.

²⁹ Ebu'l Ferec Abdurrahman İbnu'l-Cevzi, *Fünûnü'l-efnân fî acaibi ulûmi'l-Kur'ân* (Lübnan: Müessesetü'l Kutubi's-Sekafiyye, 2001), 160.

³⁰ es-Suyuti, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*, 465.

³¹ Mehdi Bâzergan, *Kur'ân'ın Nüzûl Süreci*, çev. Yasin Demirkıran- Feyzullah M. Muhammed (Ankara: Fecr Yayınları, 1998), 26.

³² Fethi Ahmet Polat, *Çağdaş İslam Düşüncesinde Kur'ân'a Yaklaşımlar -Hasan Hanefi Hasaneyn, Nasr Hamid Ebû Zeyd ve Muhammed Arkoun Örneği* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2007), 387-388.

³³ Ali Rıza Gül, *Kur'ân Ayetlerini Tarihlendirmede Nüzul Sebeplerinin Rolü*, Dini Araştırmalar 7/19 (Haziran 2004), 199.

Kur'an Kıssaları ve Hz. Peygamberin Sîreti Bağlamında Sûreleri Tarihlendirme
Denemesi
-Nûh Kıssası ve Hicret Örneği-

tarafına rağmen tutarlı olduğu ölçüde, Kur'ân kronolojisi hakkında fikir vermektedir.³⁴

Ayetler tefsir edilirken indiği zamanın ve nüzul sırasının dikkate alınması, vakıya uygun cevaplar veren ayetlerin bağlamlarından kopartılmadan okunması gerekmektedir. Kur'ân'ın sûre ve ayetlerinin nüzul sürecini, Mekkî ve Medenîliğini bilmenin sağlayacağı yararları elde edebilmek için öncelikle bir sûre veya ayetin tefsirini yaparken “nerede, ne zaman, niçin ve kimler” hakkında indiği sorularının cevaplandırılması gerekir. “Niçin” ve “kimler hakkında” soruları ise sebebin nüzulünün tespiti için nüzul sırasına göre bir okuma yapma ihtiyacını doğurur.³⁵

Nüzul zamanı içerisinde yaşanan olaylar, yetersiz olsa da esbab-ı nüzul rivayetleri, hitaplar, tarihi bilinen hadiseler gibi veriler ışığında Mekkî ve Medenî sûreler belirli dönemlere göre tasnif edilmiştir. Bu tasniflere tefsirinde yer veren isimlerden biri Ebu'l- A'lâ el-Mevdûdî'dir. Müfessir, En'am sûresinin başında risalet tarihini dört döneme ayırmıştır. Bu bilgilerden hareketle Mevdûdî'ye göre bu dönemlerde inen sûrelerin listesi şöyledir:

1.-3. Yıllar: Birinci dönem risaletin başlangıcından üç yıl sonra peygamberliğini açıkça ilan etmesine kadar olan dönemdir. Alak (1-5), Müddessir (1-7), İnsan, Fâtîha, Kalem, Mesed, Tekvîr, Â'lâ, Leyl, Duhâ, İnşirâh, Asr, Âdiyât, Kevser, Tekâsür, Fil, Kureyş, Felâk, Nâs, İhlâs, Abese, Kadir, Şems, Tîn, Kâria, Zilzâl, Kiyâme, Hümeze, Mürselât, Ğâşiye, Nûh, Mülk, Hâkka, Me'âric, Nebe, Nâziât, İnfitâr, İnşikâk, Mutaffîfîn.

3.-5. Yıllar: Peygamberliğin ilanından sonra iki yıl süreyle yavaş yavaş düşmanlığın başladığı, alay edilerek eziyet edildiği süreçtir. İkinci dönemdeki sûreleri de şunlardır: Rahmân, Müzzemmil (1-19), Alak (6-19), Müddessir (8-56), Târık, Kâf, Ariyet, Kâfirûn, Sebe', Fecr, Sâd, Tûr.

5. ve 10. Yıllar: İşkencelerin başlamasından, Hz. Hatice ve Ebû Tâlib'in vefatına (hüzün yılı) kadar sürer. Müslümanlara yapılan işkenceler nedeniyle birçok Müslüman Habeşistan'a hicret etmek zorunda kalmıştır. Hz. Peygamber ve aile üyelerine karşı sosyal ve ekonomik boykot uygulanıp Mekke'de kalan Müslümanlar Şi'bi Ebî Tâlib'te kuşatma altına alınmıştır. Mevdûdî'ye göre üçüncü dönem sûreleri de şu şekildedir: Burûc, Beled, Kamer, Necm, Cin, Yâsîn, Furkân, Fâtır, Meryem, Tâhâ, Vâkia, Şuarâ, Neml, Kasas, Sâffât, Lokmân, Zümer, Mü'min, Fussilet, Şûra, Zuhuruf, Duhân, Câsiye, Kehf, Enbiyâ, Mü'minûn, Secde, Rûm, Ankebût.

10. ve 13. yıllar: Hz. Peygamber Tai'fe gitmiş, kendisine ne sığınma hakkı ne de koruma sözü verilmiştir. Bu on üç yılın sonunda Medine'ye hicret edilmiştir. Mekke döneminin son yılları olan bu dördüncü dönemdeki sûreler ise şunlardır: Ahkâf, Nahl, İbrâhîm, A'râf, İsrâ, Yûnus, Hûd, Yûsuf, Ra'd, Hicr, En'âm, Hac.

Hz. Peygamber'in Mekke'deki hayatını dört döneme ayıran Mevdûdî, bu şekilde herhangi bir Mekkî sûrenin nüzul zamanını mümkün olduğu kadarıyla tesbit etmenin daha kolay olacağını söylemektedir. Belli bir döneme ait olan sûrelerin

³⁴ W. Montgomery Watt, *Kur'ân'a Giriş* (Ankara Okulu Yayınları, 1998), 85.

³⁵ Mesut Okumuş, “Kur'ân-ı Kerim'in Kronolojik Okunuşunun Muhasebesi”, *İslami İlimler Dergisi Yayınları*, (2007), 96-97.

Kur'an Kıssaları ve Hz. Peygamberin Sîreti Bağlamında Sûreleri Tarihlendirme
Denemesi
-Nûh Kıssası ve Hicret Örneği-

diğer dönemlere ait olanlardan konuları ve üsluplarıyla ayırt edilebildiğini ve nâzil olmalarına neden olan durumlara ışık tutacak telmihler içerdiğini ifade etmektedir.³⁶

Kur'ân'ın nüzul sırasına göre tefsir yazan müfessirlerden biri İzzet Derveze'dir. Derveze, Kur'ân'ı anlamak ve ona hizmet etmek için bu yöntemin en faydalı yöntem olduğunu düşünse de nüzul sırasına göre tefsir çalışmalarını oryantalistlerin başlatması nedeniyle bu yöntemin sıhhati hakkında Abdülfettah Ebu Gudde'den (1917) fetva istediğini tefsirinin mukaddimesinde belirtmiştir.³⁷

Kur'ân'ın nüzul sırasına göre tefsir yazan bir diğer isim Câbirî ise, İbn Abbas rivayetine dayalı olarak benimsenen sıranın, Hz. Peygamber'in siyerine, Theodor Nöldeke (1930) ve Régis Blachere'in (1973) sırasından daha yakın olduğunu söylemektedir.³⁸

Câbirî, Mekkî dönemi altıya ayırmıştır:

1. Dönem: (610-613) Nübüvvet, Rububiyet ve Uluhiyet konuları
2. Dönem: (613-614) Diriliş, hesap ve kıyamet sahneleri,
3. Dönem: (614-616) Şirk eleştirisi,
4. Dönem: (615-616) Çağrışı haykırma ve kabilelerle iletişim,
5. Dönem: (616-619) Muhasara ve Habeşistan'a hicret,
6. Dönem: (619-622) Muhasara sonrası kabilelerle iletişimin sürdürülmesi ve hicret hazırlıkları.

Çalışmada bu sıralama göz önünde bulundurulacaktır. Derveze, Cabiri ve daha sonraları Blachere'in de kullandığı İbn Abbas'a dayandırılan nüzul sırasına göre Nûh kıssasının yer aldığı Mekkî sûrelerin sıralaması şu şekildedir: Kamer, A'râf, Şuarâ, Yûnus, Hûd, Sâffât, Nûh, Enbiyâ , Mü'minûn, Ankebût .

Kıssaların en bariz mesajlarından birisi her davet ve davetçinin aynı süreçlerden geçmiş olduğu vurgusudur. Yeni mesaj ile eski inançlar arasında kurulan bağlantı, yeni mesajın etraftakiler tarafından yabancı karşılanmamasını sağlamaktadır. *"Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin» diye Nûh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı. Fakat kendilerini çağırdığın bu (din), Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah dilediğini kendisine (peygamber) seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir."*³⁹ Nûh'a vasiyet edilen din, Hz. Muhammed için şeriat yapılmıştır.⁴⁰ Bu şeriat ise yalnızca Allah'a kulluk etmek, yani tevhid inancına sahip olmaktır.

Kur'ân geçmiş peygamberlerin çeşitli nedenlerle yaşadıkları yerlerden başka bölgelere göç ettiklerinden bahsederken bunu hicret lafzını kullanmadan yapmaktadır. Hicret kelimesi Kur'ân vahyi ve sonrası dönemde özellikle Allah yolunda göç etme/yer değiştirme manasında kullanılan bir kelime olsa da Hz. Nûh, Hz. Şuayb, Hz. Salih peygamberlerin göçleri de birer hicrettir. Çünkü hicret, geçmişle kıyaslanamayacak şekilde bir değişim ve dönüşüm halidir. Peygamberler kendilerine

³⁶ Ebu'l A'lâ Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'ân*, çev. Muhammed Han Kayani vd. (İstanbul: İnsan Yayınları, 2005), 529-530.

³⁷ Muhammed İzzet Derveze, *et-Tefsîru'l-Hadîs* (Beyrut: Dâru'l Garbî'l İslami, 2000), 9-10.

³⁸ M. Abid Câbirî, *Medhal ilâ'l-Kur'âni'l-Kerim* (Beyrut: Merkezü'd-dirâsâti'l-vehdeti'l-arabiyye, 2006), 243.

³⁹ eş-Şûrâ 42/13.

⁴⁰ Muhammed Ahmed Halefullah, *Kur'ân'da Anlatım Sanatı* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012), 135.

vahyedilen hakikatler doğrultusunda hem manevi hem de maddi bir seyir takip etmişlerdir. Kur'ân'da, peygamberlerin mekân ve yurt değişikliği, örneğin Hz. Âdem'in dünyaya inişi, Hz. İbrahim'in ve Hz. Lut'un hicreti, Hz. Yakub'un yaşadığı yeri değiştirmesi, Hz. Şuayb Peygamber'in göçü ve Hz. Musa'nın coğrafya değişikliği söz konusu edilmektedir.⁴¹

3.1. Kamer ve A'râf Sûresi

Nûh kıssasının nüzul sırasına göre ilk geçtiği yer Kamer sûresidir. Kur'ân'ın nüzul süreci gerek nazım yönüyle gerek muhteva yönüyle tedrici bir seyir gözler önüne sermektedir. Kamer sûresinin genel muhtevasında inkâr edenlerin Hz. Peygamber ve inananlarla dalga geçtikleri döneme işaret ettiği görülmektedir. *"Onlardan önce Nûh'un kavmi de yalanladı, hem de kulumuzun yalancı olduğunda ısrar ederek: O, delirdi, dediler. Ve (Nûh, davetten vazgeçmeye) zorlandı. Bunun üzerine, Rabbine: Ben yenik düştüm, bana yardım et! diyerek yalvardı."*⁴²

Câbirî, bölüm başlıklarını Kureyşlilerin inkarından tufana doğru bir seyir şeklinde yapmıştır. Bu sûrede dikkat çekici olan Hz. Peygamber ve Kureyş arasındaki iplerin iyice gerilmiş olduğunu gösteren bir üslup içermesidir. Buraya kadar olan sûrelerde sadece belli kişiler eleştirilmiş fakat ilk kez bu sûrede Kureyşlilerden genel olarak yüz çevirmek konu edilmiştir. Aynı üslup A'râf sûresinde tekrar edilmektedir.⁴³ Üslup ve içerik açısından benzerlikleri nedeniyle Câbirî ve Mevdûdî de bu sûreleri kendi tasniflerine göre peş peşe dönemlere yerleştirmiştir. Mevdûdî'ye göre Kamer sûresi Habeşistan hicreti ve boykotun yaşandığı döneme A'râf sûresi ise Taif yolculuğu ve şiddetli zorlukların baş gösterdiği zamana tekabül eder.

Artık hicretin bir çözüm olarak gündeme geldiği ve belki de buna dair düşünce ve planların olduğu bir ortamın mevcut bulunduğu hissedilmektedir. Buradan hareketle ayetlerle önce zihnen bir hazırlık aşaması yaşandığı ve sonrasında ise hicretin düşünülme zorunluluğunun başladığı da kabul edebilir.

3.2. Şuarâ Sûresi

Mevdûdî, Şuarâ sûresinin giriş kısmında Mekke kafirlerinin İslâm mesajını ısrarla reddettiklerini, kimi zaman Hz. Peygamber'e şair ve kâhin deyip kimi zaman da onun peşinden gidenlerin birkaç akılsız genç ya da köle olduğunu söyleyerek dalga geçtiklerini ifade eder ve bu durumun Hz. Peygamber'e büyük acı verdiğini sözlerine ekler.⁴⁴ Bu bilgilerle sûre içerisinde yer alan Nûh kıssasına baktığımız zaman ortam ile kıssanın detaylarının uyumu dikkat çekicidir.

"Nûh kavmi de peygamberleri yalancılıkla suçladılar. Kardeşleri Nûh onlara şöyle demişti: '(Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız? Bilin ki ben, size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbidir. Onun için, Allah'tan korkun ve bana itaat edin.' Onlar şöyle cevap verdiler: 'Sana düşük seviyeli kimseler tâbi olup dururken, biz sana iman eder miyiz hiç!' Nûh dedi ki: 'Onların yaptıkları hakkında bilgim yoktur. Onların hesabı

⁴¹ Yaşar Doğru, *Kur'ân'ı Kerim'de Hicret* (Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2020), 122-123.

⁴² el-Kamer 54/9-10.

⁴³ Muhammed Abid el-Cabiri, *Fehmü'l Kur'ân*, çev. Muhammed Coşkun (İstanbul: Mana Yayınları, 2017), 1/219-223.

⁴⁴ Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'ân*, 4/7.

ancak Rabbime aittir. Bir düşünseniz! Ben iman eden kimseleri kovacak değilim. Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım.' Dediler ki: Ey Nûh! (Bu davadan) vazgeçmezsen, iyi bil ki, taşlanmışlardan olacaksın!''⁴⁵

Mevdûdî'nin sûreyi Habeşistan hicreti ve boykotun olduğu üçüncü döneme yerleşmesi ortamda hicret hareketlerinin başladığı ya da başlamak üzere olduğunu düşündürmektedir. Sûrede geçen "Dediler ki: Ey Nûh! (Bu davadan) vazgeçmezsen, iyi bil ki, taşlanmışlardan olacaksın!" ifadesi de Hz. Peygamber'in Taif yolculuğunu akla getirmektedir.

Câbirî, ilk iki aşamada Muhammedî davet henüz etkisiz haldeyken ve toplumun gündemine yerleşmemişken Şuarâ sûresini de yerleştiği üçüncü merhaleye geldiğinde artık davetin hızlandığını ve şehrin en önemli gündemi haline geldiğini söylemektedir. Bu açıklamalar ışığında Şuarâ sûresinin işaret ettiği ortamda Hz. Peygamber ve inananların dinlerini yaşamakta epeyce zorlandıkları bir zamanda oldukları düşünülmektedir. Bu minvalde Allah, Hz. Nûh'un dilinden Hz. Peygamber'in içinde bulunduğu durumu tahkiye ederek gemi metaforu ile kurtuluşa işaret etmektedir. "Nûh: 'Rabbim! dedi, kavmim beni yalancılıkla suçladı. Artık benimle onların arasında sen hükmünü ver. Beni ve beraberimdeki müminleri kurtar.' Bunun üzerine biz onu ve beraberindekileri, o dolu geminin içinde (taşıyarak) kurtardık. Sonra da geri kalanları suda boğduk. Doğrusu bunda büyük bir ders vardır; ama çocukları iman etmezler. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir."⁴⁶

3.3. Yûnus Sûresi ve Hûd Sûresi

Mevdûdî, Yûnus ve Hûd sûrelerini aynı dönemde (4. Dönem) ele alır. Sûrelerin muhtevasının bunu desteklediğini ve sûrelerin tamamının Mekke'de nâzil olduğunu söyler. Ona göre Hûd sûresi inzâr bakımından daha şiddetlidir. Sûrenin birbirinden farklı ayet, yer ya da farklı olaylardan ötürü vahyedilmiş sözlerden meydana gelmediğini iddia etmektedir. Aksine ona göre başlangıcından sonuna kadar sûrede tema sürekliliği vardır ve birbiriyle son derece ilişkili sözlerden oluşmaktadır. Buna dayanarak sûrenin nüzul zamanının Hz. Peygamber'in Mekke'deki son yılları olabileceğini ifade eder. Mekke'nin son döneminde inen sûrelerin anlaşılmasına yardımcı olan bir diğer durum olarak o sûrelerin Mekke'den hicret etmeye dair gizli-açık imalar taşıdığını söyler. Hicret iması Nûh kıssası özelinde kendine belli etmektedir.

"Onlara Nûh'un haberini oku: Hani o kavmine demişti ki: 'Ey kavmim! Eğer benim (aranızda) durmam ve Allah'ın âyetlerini hatırlatmam size ağır geldi ise, ben yalnız Allah'a dayanıp güvenirim. Siz de ortaklarınızla beraber toplanıp yapacağınızı kararlaştırın. Sonra işiniz başınıza dert olmasın. Bundan sonra (vereceğiniz) hükmü, bana uygulayın ve bana mühlet de vermeyin. Eğer yüz çeviriyorsanız, zaten ben sizden bir ücret istemedim. Benim ecrim Allah'tan başkasına ait değildir ve bana Müslümanlardan olmam emrolundu.' Yine de onu yalanladılar, biz de hem onu hem de onunla gemide bulunanları kurtardık ve onları (yeryüzünde) halifeler kıldık; ayetlerimizi yalanlayanları da (denizde) boğduk."⁴⁷

⁴⁵ eş-Şuarâ 26/105-116.

⁴⁶ eş-Şuarâ 26/117-122.

⁴⁷ Yûnus 10/71-73.

Kur'an Kıssaları ve Hz. Peygamberin Sîreti Bağlamında Sûreleri Tarihlendirme
Denemesi
-Nûh Kıssası ve Hicret Örneği-

Hz. Nûh'un dönemi hikâye edilerek Mekke'deki durum gözler önüne serilmektedir. Nûh kavminin, zengin ve toplumda statüsü olan kişileri ona karşı çıkararak Peygamberliğini kabul etmemiş ve hatta ona sapık olduğunu söylemişlerdir.⁴⁸ Ayetlerde ifadelerin uyarı yapılacak mühletin sonuna gelindiği ve artık tarafların iyice belirgin hale geleceğine dair işaretler kendini hissettirmektedir. Yûnus sûresinde üç ayetle vurgulanan bu restleşme havası Hûd sûresinde daha uzun bir şekilde ifade edilmektedir.

*"Andolsun, biz Nûh'u kavmine elçi gönderdik. Onlara: 'Ben (dedi), sizin için apaçık bir uyarıcıyım. Allah'tan başkasına tapmayın! Ben, size (gelecek) elem verici bir günün azabından korkuyorum.' Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: 'Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Bizden, basit görüşle hareket eden alt tabakamızdan başkasının sana uyduğunu görmüyoruz. Ve sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Bilakis sizin yalancılar olduğunuzu düşünüyoruz.' (Nûh) dedi ki: 'Ey kavmim! Eğer ben Rabbim tarafından (bildirilen) açık bir delil üzerinde isem ve O bana kendi katından bir rahmet vermiş de bu size gizli tutulmuşsa, buna ne dersiniz?' Siz onu istemediğiniz halde biz sizi ona zorlayacak mıyız?"*⁴⁹

Hûd sûresi, Nûh sûresinden sonra Nûh kıssasına en uzun yer verilen sûredir. Burada daha önce nâzil olduğu düşünülen Şuarâ sûresindeki bölümün özeti mahiyetinde tekrarlar görülmektedir. Ayetler, Hz. Nûh'un dilinden kavmine yönelik olarak onlardan herhangi bir ücret istemediğini, onlar istemiyor diye yanındaki müminleri kovmayacağını tekrar etmektedir.

"Ey kavmim! Allah'ın emirlerini bildirmeye karşılık sizden herhangi bir mal istemiyorum. Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir. Ben iman edenleri kovacak değilim; çünkü onlar Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben sizi, bilgisizce davranan bir topluluk olarak görüyorum. Ey kavmim! Ben onları kovarsam, beni Allah'tan (onun azabından) kim korur? Düşünmüyor musunuz? Ben size: 'Allah'ın hazineleri benim yanımdadır' demiyorum, gaybı da bilmem. 'Ben bir meleğim' de demiyorum. Sizin gözlerinizin hor gördüğü kimseler için, 'Allah onlara asla bir hayır vermeyecektir' diyemem. Onların kalplerinde olanı, Allah daha iyi bilir. Onları kovduğum takdirde ben gerçekten zalimlerden olurum.' Dediler ki: 'Ey Nûh! Bizimle mücadele ettin ve bize karşı mücadelede çok ileri gittin. Eğer doğrulardan isen, kendisiyle bizi tehdit ettiğini (azabı) bize getir!' (Nûh) dedi ki: 'Onu size ancak dilerse Allah getirir. Ve siz (Allah'ı) âciz bırakacak değilsiniz. Eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa, ben size öğüt vermek istesem de öğüdüm size fayda vermez. (Çünkü) O sizin Rabbinizdir. Ve (nihayet) O'na döndürüleceksiniz.' (Resulüm!) Yoksa, 'Bunu uydurdu' mu diyorlar? De ki: 'Eğer onu uydurduysam günahım bana aittir. Fakat ben sizin işlediğiniz günahtan uzağım.' Nûh'a vahyolundu ki: Kavminden iman etmiş olanlardan başkası artık (sana) asla inanmayacak. Öyle ise onların işlemekte olduklarından (günahlardan) dolayı üzülmeye."⁵⁰

⁴⁸ Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Gâlib el-Âmulî Ebû Cafer et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân*, ed. Beşşâr Avvâd Marûf (Müessesetü'r-Risâle, 1994), 3/453.

⁴⁹ Hûd 11/25-28.

⁵⁰ Hûd 11/29-36.

Kur'an Kıssaları ve Hz. Peygamberin Sîreti Bağlamında Sûreleri Tarihlendirme
Denemesi
-Nûh Kıssası ve Hicret Örneği-

Sûrenin bu bölümünde Mekke döneminin sonlarına doğru Allah Resulünün müşriklerin inkarına dair duyduğu üzüntüyü işaret eder tarzda ifadelerden sonra artık hicrete dair imalar içeren ayetler gelmektedir. Gemi yapmak yola çıkma hazırlığı için bir zihni hazırlık manasında mecazi olarak kullanılmış olabilir. *Gözlerimizin önünde ve vahyimiz (emrimiz) uyarınca gemiyi yap ve zulmedenler hakkında bana (bir şey) söyleme! Onlar mutlaka boğulacaklardır! Nûh gemiyi yapıyor, kavminden ileri gelenler ise, yanına her uğradıkça onunla alay ediyorlardı. Dedi ki: 'Eğer bizimle alay ediyorsanız, iyi bilin ki siz nasıl alay ediyorsanız biz de sizinle alay edeceğiz! Kendisini rezil edecek azabın kime geleceğini ve sürekli bir azabın kimin başına ineceğini yakında bileceksiniz.'* Nihayet emrimiz gelip de sular coşup yükselmeye başlayınca Nûh'a dedik ki: *'(Canlı çeşitlerinin) her birinden birer çift ile aleyhinde söz geçmiş olanlar dışında aileni ve iman edenleri gemiye yükle!'* Zaten onunla pek azı iman etmişti. (Nûh) dedi ki: *'Gemiye binin! Onun yüzüp gitmesi de durması da Allah'ın adıdır. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir.'* Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nûh, gemiden uzakta bulunan oğluna: *'Yavrucuğum! (Sen de) bizimle bin, kâfirlerle beraber olma! diye seslendi. Oğlu: Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım' dedi. (Nûh): 'Bugün Allah'ın emrinden (azabından), merhamet sahibi Allah'tan başka koruyacak kimse yoktur' dedi. Aralarına dalga girdi, böylece o da boğulanlardan oldu.'*⁵¹

Her ne kadar ayetlerde hicret kelimesi kullanılmasa da Hz. Nûh'un oğlu ile yaptığı konuşmanın hüzünlü bir ayrılık sahnesi olduğu açıktır. Nüzul ortamında maddi ve manevi her yönde ayrılık rüzgarının estiği ve bu nedenle zorlandıkları ilahi nazmın gidişatında hissedilmektedir. Hicretin en zor yönü sadece yaşanılan yerden ayrılmak değildir, fikir ayrılığı yaşadığın yakınlarından da uzaklaşmaktır. Bu anlamda hicret kelimesi hicranla aynı kökten gelen bir kelime olup hem insanın bedenle, dille veya kalp ile başkasından ayrılması manasına gelmektedir.⁵² Bir adam ailesini, kavmini ve yurdunu terk ettiği zaman ona muhacir denilmektedir.⁵³

"(Nihayet) 'Ey yer suyunu yut! Ve ey gök (suyunu) tut!' denildi. Su çekildi; iş bitirildi, (gemi de) Cûdî (dağının) üzerine yerleşti. Ve: 'O zalimler topluluğunun canı cehennem!' denildi. Nûh Rabbine dua edip dedi ki: 'Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vaadin ise elbette hakır. Sen hakimler hakimisin.' Allah buyurdu ki: *Ey Nûh! O asla senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir. O halde hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme! Ben sana cahillerden olmamanı tavsiye ederim. Nûh dedi ki: 'Ey Rabbim! Ben senden hakkında bilgim olmayan şeyi istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve esirgemezsen, ben ziyana uğrayanlardan olurum!'*⁵⁴ Ayette görüldüğü üzere Hz. Nûh'un hicreti oğlu ile ayrılık getirmiştir. Fakat Allah gerçek bağın iman ile olduğunu ifade için "O senin ailenden değildir." demektedir.

⁵¹ Hûd 11/37-43.

⁵² Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitabu'l-Ayn alâ hurûfi'l-mu'cem*, ed. Abdülhamîd Hîndâvî (Beyrut: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, 2003), 4/292, İsfahânî, "el-Mufredât fi Ğarîbi'l-Kur'ân", 536.

⁵³ Ebu Bekir el-Hasan el-Ezdî İbn Dureyd, ed. Remzi b. Münîr (Beyrut: Daru'l-İlm lil-Melâyin, 1987), "Cemheretu'l-Luga", 468.

⁵⁴ Hûd 11/37-47.

Hız. Nûh'a yanındakilerle gemiden inmesi emredilirken kullanılan "ihbitu" fiili ile yeni bir yaşam kurmaları emredilmiştir.⁵⁵ Aynı fiil Hz. Âdem ve Havva'nın cennetten çıkarılışlarını ifade eden ayette de görülmektedir. *"Birbirinize düşman olarak hepimiz oradan inin."*⁵⁶ Hem Âdem hem de Nûh kıssasındaki iniş emrini bir halden bir hale geçiş, yeni bir duruma girme şeklinde yorumlamak mümkün gözükmektedir. *"Denildi ki: Ey Nûh! Sana ve seninle beraber olan ümmetlere bizden selam ve bereketlerle (gemiden) in! Kendilerini (dünyada) faydalandıracağımız, sonra da bizden kendilerine elem verici bir azabın dokunacağı ümmetler de olacaktır. İşte bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin. O halde sabret. Çünkü iyi sonuç (sabredip) sakınanlarıdır."*⁵⁷ Ayette emredilen gemiden iniş hicret ile bir başka yere hareket emri olarak düşünülüğünde ortamda zorlu şartlar altında bulunan müminlere sabredip sakınmaları durumunda sonucun iyi olacağı müjdelenmiştir. Bu müjde hem hicret sonrası ulaşılacak Medine İslam Devleti hem de ahirette cennet olarak düşünebilir.

3.4. Sâffât Sûresi

Sâffât sûresinin bölümleri, sûrenin bir defada indiğini ortaya koyacak kadar uyum içerisinde ve birbirleriyle irtibatlıdır.⁵⁸ Mevdûdî'ye göre Sâffât sûresi muhtevası bakımından Mekke döneminin ortalarında veya sonlarına doğru nâzil olduğu, sûrenin üslûbundan Hz. Peygamber'in ve ashabının şiddetli bir muhalefet ile karşı karşıya buldukları anlaşılmaktadır.⁵⁹ Ayrıca Mekke'de yaşanan inanç ayrılıkları aile içinde ayrılıklara neden olmaya başlamıştır. Bu nedenle Kur'ân'da bu tarz durumlara dair Hz. İbrahim ile babası, Hz. Nûh ile oğlu, Hz. Lut ve Nûh'un eşleri ile inanç yönündeki ayrılıkları ortama örnek olarak sunulmaktadır. Hûd sûresinde, Hz. Nûh'un oğlu üzerinden yapılan ayrılık vurgusundan sonra Sâffât sûresindeki kıssanın geçtiği bölümde Allah'ın Hz. Nûh'un soyunu kalıcı kıldığını beyan etmesi manidar gözükmektedir. *"Biz yalnız Nûh'un soyunu kalıcı kıldık. Sonradan gelenler içinde ona iyi bir nam bıraktık. Bütün âlemlerde Nûh'a selam olsun! İşte biz iyileri böyle mükâfatlandırırız. Zira o, bizim inanmış kullarımızdan idi. Nihayet ötekileri (inanmayanları) suda boğduk. Şüphesiz İbrahim de onun (Nûh'un) milletinden idi."*⁶⁰

Mekke'de iman edenleri bekleyen toplum ve aile baskısı, hicret etme gibi durumlar karşısında takındıkları tavırlar herkesin aynı olmuyordu. Örneğin aristokrat ailelere mensup gençler, Mekke'deyken Müslüman olmuşlar fakat Medine'ye hicret emri verilince, babaları tarafından evde göz hapsinde tutulmuşlardı. Aydın görüşlü ama güçsüz, zayıf kişilikli ve muhafazakâr olan bu gençler, evlerini, ailelerini, vatanlarını, menfaatlerini, güvenliklerini, huzurlarını ve hayatlarını korumak için mücadeleden vazgeçmiş topluma uyum sağlamışlardı. Daha sonraları babalarıyla birlikte Bedir'e geldiler ve öldürüldüler. Sosyal, siyasal ve itikadi tipleri (mustazaflar) tasvir etmek için şu ayet Müslümanların üzüntü ve

⁵⁵ Ahmet Kıvrak, *Kur'ân-ı Kerîm Bağlamında Peygamberlerin Karşılaştığı Ortak Bir Olgu Olarak Hicret* (Edirne: Yüksek Lisans Tezi, 2022), 26.

⁵⁶ Tâhâ 20/123.

⁵⁷ Hûd 11/48-49.

⁵⁸ Derveze, *et-Tefsîru'l-Hadîs*, 207.

⁵⁹ Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'ân*, 5/7.

⁶⁰ es-Sâffât 37/77-83.

tereddütlerine cevap vermektedir⁶¹: *“Melekler, canlarını alacakları sırada, kendilerine zulmedenlere ‘Ne yapıyordunuz?’ diye sorduklarında, onlar, ‘Bizler ülkede zavallı, çaresiz kimselerdik.’ diyeceklerdir. Allah'ın yeri, göç etmeniz için yeterince geniş değil miydi?’ karşılığını vereceklerdir. Onların varacakları yer cehennemdir.”*⁶²

Nûh kıssası ortamda tereddüt içinde olan Müslümanlara da Hz. Nûh'un oğlu ile olan diyalogu üzerinden mesaj vermektedir. Asıl bağın kan bağı değil iman bağı olduğuna işaret ederek imanlarını muhafaza etmeleri söylenmiştir.

3.5. Enbiyâ Sûresi

Mushaf'ın yirmi birinci sırasında olan Enbiyâ sûresi, Hz. Peygamber ile Mekke'nin ileri gelenleri arasında geçen çatışmaları ele alan, tevhid ve ahiret ile ilgili şüphelere cevap veren Mekkî bir sûredir.⁶³ Câbirî, sûreyi Mevdûdî'ye oranla daha geç bir döneme yerleştirmiştir. Ona göre bu sûre Hz. Peygamber'in Arap kabilelerle görüştüğü, birinci Akabe Biatinin yapıldığı hac mevsimidir ve bu bağlamda Mekke'de inen son sûrelerden biridir. Sûrede müşriklerin güçlerini kaybedecekleri, sonunda Hz. Peygamber ve müminler için zafer olacağı müjdesi verilmektedir. Bu açıdan ayetler, sûrenin hicrete yakın dönemlerde nâzil olduğu yönündeki genel kanaati teyit etmektedir.⁶⁴ Hz. İbrahim'den bu yana geçmişte yaşayan bütün peygamberlerin mücadelelerinde durumun bu olduğunu, peygamberlerin ilahî yardım sayesinde muzaffer olduklarını, onları yalınlayan zalimlerin ise her zaman ve her yerde mağlup olacakları bildirilmektedir.⁶⁵ *“Nûh'u da (hatırla). Hani o dua etmiş, biz onun duasını kabul etmiştik. Böylece, kendisini ve (iman eden) yakınlarını büyük sıkıntıdan kurtarmıştık. Onu, ayetlerimizi inkâr eden kavimden koruduk. Gerçekten onlar, fena bir kavim idi; bu yüzden topunu birden (suya) gömdük.”*⁶⁶

3.6. Mü'minûn Sûresi

Enbiyâ sûresinde kıssanın sadece genel hatları çizilmiş ve müminlerin mutlaka kurtuluşa ereceği vurgusu yapılarak başka herhangi bir ayrıntıya yer verilmemiştir. Nüzul listelerinde peş peşe yerleştirilen Mü'minûn sûresinde ise müminlerin sıfatları ve mutlu sonları övülmektedir. Sûrede bazı peygamberlerin bir dizi kıssası, kavimlerinin onlara karşı tavırları, kafirleri uyarmak, Peygamber'in ve müminleri destekleyip rahatlatmak amacıyla anlatılmıştır.⁶⁷ *“Andolsun Biz, Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik de ‘Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur. Allah'a karşı gelmekten hâlâ sakınmaz mısınız?’ dedi. Bunun üzerine kendi kavminden inkâr eden ileri gelenler şöyle dediler: ‘Bu sizin gibi bir beşerdir, size üstünlük taslamak istiyor. Eğer Allah dileseydi, bir melek gönderirdi. Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey duymadık. Bu, ancak cinnet*

⁶¹ Ali Şeriatî, *İslam Nedir Muhammed Kimdir*, çev. Murat Demirkol (Ankara: Fecr Yayınları, 2011), 159-160.

⁶² en-Nisâ 4/97.

⁶³ Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'ân*, 3/291.

⁶⁴ Hasan Elik - Muhammed Coşkun, *Tevhit Mesajı* (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2016), 746.

⁶⁵ el-Cabiri, *Fehmü'l Kur'ân*, 2/323-324.

⁶⁶ el-Enbiyâ 21/76-77.

⁶⁷ Derveze, *et-Tefsîru'l-Hadîs*, 5/300.

getirmiş bir adamdır. Öyle ise bir müddet onu gözetleyiniz. Rabbim! Beni yalanlamalarına karşı bana yardım et!" dedi.⁶⁸

Câbirî'nin Mekke'nin son dönemine yerleştirdiği Mü'minûn sûresini Mevdûdî, üçüncü dönem sûrelerine yerleştirmiş, üslup ve ele aldığı konular açısından Mekke döneminin ortalarında indirildiğini söylemiştir. Hz. Peygamberle Mekke kâfirler arasında çetin bir mücadelenin başlamış olduğunu ama henüz işkencelerin vahşet boyutuna ulaşmadığını ifade etmiştir.⁶⁹ Nûh kıssasının ayrıntılarına bakıldığında Câbirî'nin tercihi daha isabetli gözükmektedir. Müminin sûresinde geçen Nûh kıssası buraya kadar Kamer ve A'râf sûrelerindeki bölümle hemen hemen aynı ilerlemektedir. Peygamber'e isnat edilen kötü yakıştırmalar, gemi yapma emri ve ardından kurtuluş haberi verilmektedir. Burada ise gemi kısmı daha ayrıntılı anlatılmaktadır. *"Bunun üzerine Nûh'a, "Bizim gözetimimiz altında ve vahyimize göre o gemiyi yap" diye vahyettik. Bizim emrimiz gelip de tandır kaynamaya, sular coşup taşmaya başladığında Nûh'a dedik ki: "Her cins canlıdan erkekli dişili birer çift, bir de kendileri aleyhinde daha önce hüküm verilmiş olanlardan başka aileni gemiye al ve zulmeden kimseler hakkında bana hiç yalvarma! Şüphesiz onlar suda boğulacaklardır."⁷⁰ Yine Allah, Hz. Nûh'un dilinden adeta Hz. Peygamber'e ve inananlara iman etmeyen ve onlarla beraber olmayan yakınları için üzümlü yalvarmalarını söylemektedir. Yaşadığı esnada zorlu bir imtihan olarak gözükken hicret, aslında inananlar için zalimlerin elinden kurtuluş manasına gelmekte ve ayetin devamında Allah, hamd etmeleri ve bereketli bir yer için dua etmelerini öğretmektedir. *"Sen ve beraberindeki kimseler, gemiye bindiğiniz zaman: "Bizi zalim kavmin elinden kurtaran Allah'a hamd olsun" de. Yine de ki: "Ey Rabbim! Beni bereketli bir yere kondur. Sen, konuk edenlerin en hayırlısıdır."⁷¹ Şüphesiz bu olayda ibretler vardır. Biz gerçekten kullarımızı imtihan ederiz. Hayatınız sizler için bir imtihandır."⁷¹**

3.7. Ankebût Sûresi

Ankebût sûresi, müminlerin sınava tâbi tutulup inançlarının doğruluk derecelerinin ölçüleceğine işaret ederek başlamaktadır. Zayıf inançlı bazı insanların tutumları eleştirilmekte, anne-babaya itaatin şirk nitelikli olmaması koşuluna bağlandığı vurgulanmaktadır. Hz. Nûh'un, İbrahim'in, Lut'un ve Şuayb'ın yaşadıkları hikâye edilerek Müslümanlar, sabretmeye, haktan ödün vermemeye, Allah yolunda hicret etmeye ve O'na güvenip dayanmaya teşvik edilmektedirler. Derveze, sûrenin çoğu bölümleri arasında son derece güçlü bir uyum ve akış bütünlüğü olduğu ve sûrenin kesintiye uğramaksızın bir bütün halinde indiği görüşünü tercih etmiştir.⁷² Câbirî, sûrenin indiği dönemle ilgili ortaya konulan farklı görüşlere yer verdikten sonra sûrenin, İkinci Akabe Biatından sonra, Medine'ye hicretten birkaç hafta önce indirildiğine dair görüşü benimsediğini ifade etmektedir.⁷³

⁶⁸ el-Mü'minûn 23/23-25.

⁶⁹ Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'ân*, 3/395.

⁷⁰ el-Mü'minûn 23/26-27.

⁷¹ el-Mü'minûn 23/28-30.

⁷² Derveze, *et-Tefsîru'l-Hadîs*, 5/465.

⁷³ el-Cabiri, *Fehmü'l Kur'ân*, 2/457-458.

Mevdûdî, bazı müfessirlerin, Müslümanların hicrete teşvik edildiğini görerek bu sûrenin Mekke'de nâzil olan son sûre olduğunu kabul ettikleri görüşüne yer verse de kendisi sûrenin ele aldığı konular itibarıyla Habeşistan'a hicretten çok kısa bir süre önce nâzil olduğunu söylemektedir. Bu dönem ona göre Mekke'de en şiddetli işkencelerin yaşandığı, yeni dine girenlerin her türlü baskıya uğradığı günlerdi. Ailelerinin "Sizin iman ettiğiniz Kur'ân, ana-baba haklarını en üst seviyede tutuyor. O halde bizim söylediklerimizi dinleyin. Aksi takdirde dininizin emirlerine karşı gelmiş olursunuz." demeleri üzerine "Biz insana, ana-babasına iyilik etmesini emrettik. Şayet onlar seni, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi bana ortak koşman için zorlarsa, bu takdirde onlara itaat etme. Dönüşünüz ancak bana olacaktır ve ben yapmakta olduklarınızı size haber vereceğim."⁷⁴ diyerek, sûre o dönemde dine giren gençlerin yaşadığı sorunlara da cevap vermektedir. Yine sûre bütünlüğüne uygun olarak sûrede yer verilen kıssalar da aynı vurguyu yapmaktadır. "Onlar büyük zorluklar çekip her türlü eziyete uğradılar. Bir deneme ve sıkıntı dönemi yaşanır fakat en sonunda Allah'ın yardımı mutlaka gelecektir."

Sûrede, Müslümanlara dinlerini yaşamak için yeryüzünün genişliği işaret edilmekte, işkenceler dayanılmayacak hale geldiyse, imanları yerine memleketi terk edip Allah'a ibadet edebilecek yeni bir yer bulmaları mesajı verilmektedir.⁷⁵ "Ey iman eden kullarım! Şüphesiz ki benim arzım (yeryüzü) geniştir. O halde ancak bana kulluk edin. Her can ölümü tadacaktır. Sonra bize döndürüleceksiniz."⁷⁶ Müminlerin fitneden kaçıp dinlerini kurtarmak amacıyla hicrette bulunmaya davet edilmesi neticesinde rızık korkuları olmaması için sûrede, "Nice canlılar vardır ki, rızkını kendisi taşımaz. Onların da sizin de rızkını Allah verir."⁷⁷ denilmesi de maddi ve manevi hazırlık sürecinin bir parçası olarak gözükmektedir. Müslümanların, içerisinde bulunduğu zorlu süreci sabrederek imanlarını muhafaza etmeleri durumunda selamete ulaşacakları mesajı hem kıssalar hem de sûrenin sonuna doğru sorulan sorularla perçinlenmektedir. Nûh kıssası içerisinde Hz. Nûh ve iman edenlere gemiye bindikleri zaman zalim kavmin elinden kurtaran Allah'a hamd etmelerinin söylenmesi sûrenin sonunda da tekrar edilmiştir. Böylelikle sûrenin başlangıcı ile sonu arasındaki ilişki ortaya çıkmakta sûredeki anlatımın hikmeti netlik kazanmakta ve ele alınan konular bütünlük arz etmektedir.

3.8. Nûh Sûresi

Mushaf sırasına göre Nûh kıssasının en son geçtiği Nûh sûresinin nâzil olduğu dönem hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Mevdûdî, sûreyi Allah Resulüne karşı yapılan muhalefetin şiddetlendiği zamana denk gelen Mekkî sûrelerin ilk dönemine yerleştirmiştir.⁷⁸ Oysaki sûrede Hz. Nûh'un tüm uyarılarına rağmen inkara devam eden kavminin halini Allah' a arz edişi ardından onlardan ümidini kesmiş olduğu sûrenin sonunda yer alan duasından hissedilmektedir. "Ey Rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma! Çünkü sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar; sadece ahlâksız ve kafir kimseler yetiştirirler. Rabbim! Beni, ana

⁷⁴ el-Ankebût 29/8.

⁷⁵ Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'ân*, 4/221-222.

⁷⁶ el-Ankebût 29/56-57.

⁷⁷ el-Ankebût 29/60.

⁷⁸ Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'ân*, 6/467.

Kur'an Kıssaları ve Hz. Peygamberin Sîreti Bağlamında Sûreleri Tarihlendirme
Denemesi
-Nûh Kıssası ve Hicret Örneği-

*babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları başışla. Zalimlerin de ancak helâkini arttır.*⁷⁹

Fakat Derveze'ye göre bu dua ayetlerin akışına bakılırsa Hz. Nûh'un sözü değil, Rabbani bir açıklamadır.⁸⁰ Câbirî ise, Nûh sûresinin içerik ve üslup açısından muhasara sonrasında indirilen ilk sûre olabileceğini söyler ve altıncı döneme yerleştirir. Sûrenin akışı boyunca Hz. Peygamber ile Kureyş müşrikleri arasındaki mücadele ile Nûh kıssasının paralellliğini gözlemlemek mümkündür.⁸¹ Sûrenin üslubunda geçmişin hikâye edilen bütüncül bir tarzı vardır. Sanki nâzil olduğu ortama, baştan sona bir hikâye geç olmadan örnek olması için anlatılmış gibi gözükmektedir.

Sonuç

Tarih boyunca Kur'ân'ın anlaşılması noktasında başvurulan birçok yöntem olmuştur. Nâzil olduğu toplumun tarihi ve Hz. Peygamber'in siyerinin bilinmesi Kur'ân'ın doğru anlaşılmasında önemli bir vasıta. Bununla birlikte, Kur'ân'da haber formunda gelen ifadelerin bilgi merkezli değil işlevsel manada kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada bu inşai üslup göz önünde bulundurularak bir nebze olsun Kur'ân'ı anlama gayretine katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Hangi yönden ele alınırsa alınsın Kur'ân'ın icaz bir kelam oluşu her açıdan kendini ortaya koymaktadır. Kur'ân'ın en önemli yönlerinden biri, anlatılan olay ve olgular arasında bulunan bağlantı dili ve mecaza başvuran anlatım sanatlarını kullanmasıdır. Tüm bu bağlantılar, Kur'ân okuyucusunu pasif bir pozisyondan çıkarıp anlatılan konunun şahidi haline getirmektedir. Bu durum kıssalarda daha belirgin olarak kendini hissettirmektedir. Kıssalar tevhid, nübüvvet ve ahiret konularına dair tedricî bir üslup ile muhataplara mesajlar vermektedir. Kur'ân-ı Kerim'in büyük bölümünü teşkil eden Mekki sûrelerde sık sık geçmiş peygamberlerin gönderildikleri toplumla olan ilişkilerine ve diyalogları zikredilmektedir.

Nûh Kıssası özelinde çalışılan bu makalede kıssanın 13 yıllık Mekke döneminde nasıl bir dağılıma sahip olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Elde edilen verilere göre kissa Medenî dönemdeki sûrelerde hiç geçmediği gibi Mekki sûrelerin ilk döneminde de mevzu edilmemiştir. Bu durumda Nûh Kıssası ile işaret edilen hakikat ve verilmek istenen mesajlar ilk dönem Mekke'nin gündemi olmadığı gibi Medine'de problem olmaktan çıkan bir mesele olmalıdır. Böylelikle makalede Nûh Kıssası ile hicret arasında kurulan ilişki kuvvet kazanmaktadır. Sûreleri metin içi bağlam açısından değerlendirdiğimizde de "iman ettim" demenin yeterli olmayacağı, müminlerin mutlaka imtihan edilecek olmaları, ailevi ilişkilerin inanç eksenli ele alınması, rızka dair vurguların yapılması gibi durumlar hicret öncesi ortamda kişilerin zihnini kurcalayan mevzular olarak değerlendirilmeye uygun gözükmektedir. Bu da göstermektedir ki haber formunda gelen Nûh Tufanı bir vakia anlatmaktan çok, Müslümanları giderek Mekke'de yaşamın zorlaştığı bir zaman diliminde tedrici olarak, onları beklemekte olan hicrete hazırlamaktadır. Kıssanın geçtiği sûreler, tahmini Mekke'nin son sekiz yılı içerisinde Habeşistan hicretleri esnasında ve Medine hicreti öncesinde nâzil olmuş gibi gözükmektedir.

⁷⁹ Nûh 71/26-28.

⁸⁰ Derveze, *et-Tefsîru'l-Hadîs*, 5/209.

⁸¹ el-Cabiri, *Fehmü'l Kur'ân*, 2/229.

Kur'an Kıssaları ve Hz. Peygamberin Sîreti Bağlamında Sûreleri Tarihlendirme
Denemesi
-Nûh Kıssası ve Hicret Örneği-

Kaynakça

- Akpınar, Ömer Faruk. "Fezâilü'l-Kur'ân Edebiyatı". *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 10/2 (2010).
- Aksoy, Soner. *Kur'an'daki Haberler Neyin Habercisidir -İnşâ Bir Okuma-*. İstanbul: Kitâbî, 2023.
- Albayrak, Halis vd. "Kur'an ve Birey". Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2009.
- Bâkılânî, Kâdı Ebu Bekir el-. *el-İntisâr li'l-Kur'an*. ed. Muhammed Asım el-Kudât. Beyrut: Dâru İbni Hazm, 2001.
- Bâzergan, Mehdi. *Kur'ân'ın Nüzûl Süreci*. çev. Yasin Demirkıran - Feyzullah M. Muhammed. Ankara: Fecr Yayınları, 1998.
- Bolelli, Nusreddin. *Belağat-Kur'an Edebiyatı*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1993.
- Cabirî, M. Abid. *Medhal ilâ'l-Kur'ani'l-Kerim*. Beyrut: Merkezü'd-dirâsâtî'l-vehdetî'l-arabiyye, 2006.
- Cabiri, Muhammed Abid el-*Fehmü'l Kur'an*. çev. Muhammed Coşkun. 3 Cilt. İstanbul: Mana Yayınları, 3. Basım, 2017.
- Cürcânî, es-Seyyid eş-Şerif. İstanbul: Bahar Yayınları, 1997.
- Çağıl, Necdet. *Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes*. Ankara: Araştırma Yay., 2005.
- Çonkor, Burhan. *Boycotun Bitiminden Hicrete Kadar Olan Dönemde İnen Surelerin Tahlili*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Çonkor, Burhan. "Surelerin Belirli Dönemlere ve Olaylara İzâfesi". *Dini Araştırmalar Dergisi* 19/48 (2016).
- Derveze, Muhammed İzzet. *et-Tefsîru'l-Hadîs*. Beyrut: Dâru'l Garbî'l İslami, 2000.
- Doğru, Yaşar. *Kur'an'ı Kerim'de Hicret*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2020.
- Düzenli, Yaşar. *Kur'an Işığında Evrensel Dengeler ve İnsan*. İstanbul: İfav Yayınları, 2000.
- Elik, Hasan - Coşkun, Muhammed. *Tevhit Mesajı*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2016.
- Ferâhidî, Halil b. Ahmed el-. *Kitabu'l-Ayn alâ ħurûfi'l-mu'cem*. ed. Abdülhamîd Hindâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003.
- Gezer, Süleyman. "İnşâ-Haber Bağlamında Kur'an Dilinin Yapısı". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/11 (2007).
- Gül, Ali Rıza. *Kur'an Ayetlerini Tarihlendirmede Nüzul Sebeplerinin Rolü*. Dini Araştırmalar, 7 / 19 (Haziran 2004).
- Halefullah, Muhammed Ahmed. *Kur'an'da Anlatım Sanatı*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012.
- Halidî, Salah Abdülfettah. *Kur'an Öyküleri*. çev. Ahmet Sarıkaya. Konya: Kitap Dünyası Yayınları, 2005.
- Harman, Ömer Faruk. "Nûh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/224-227. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- İbn Dureyd, Ebu Bekir el-Hasan el-Ezdî. ed. Remzi b. Münîr. Beyrut: Daru'l-İlm lil-Melâyin, 1987.
- İbnu'l-Cevzî, Ebu'l Ferec Abdurrahman. *Fünûnü'l-efnân fî acaibi ulûmi'l-Kur'ân*. Lübnan: Müessesetü'l Kutubi's-Sekafiyye, 2001.
- İsfehânî, Râğib. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Kıvrak, Ahmet. *Kur'ân-I Kerîm Bağlamında Peygamberlerin Karşılaştığı Ortak Bir Olgu Olarak Hicret*. Trakya Üniversitesi, 2022.
- Koçyiğit, Hikmet. "Kur'ân'ın Nüzûl Sırasına Göre Tefsir Edilmesi". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/23 (2013).
- Mevdûdî, Ebu'l A'lâ. *Tefhimü'l Kur'an*. çev. Muhammed Han Kayani vd. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 2005.

Kur'an Kıssaları ve Hz. Peygamberin Sîreti Bağlamında Sûreleri Tarihlendirme
Denemesi
-Nûh Kıssası ve Hicret Örneği-

- Okumuş, Mesut. "Kur'an-ı Kerim'in Kronolojik Okunuşunun Muhasebesi". *İslami İlimler Dergisi Yayınları*.
- Önkal, Ahmet. "Hicret". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/458-462. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Polat, Fethi Ahmet. *Çağdaş İslam Düşüncesinde Kur'an'a Yaklaşımlar -Hasan Hanefi Hasaneyn, Nasr Hamid Ebû Zeyd ve Muhammed Arkoun Örneği*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2007.
- Suyuti, Celâluddîn es-. *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Merkezu Dirasati'l-Kur'aniyye, ts.
- Şeriati, Ali. *İslam Nedir Muhammed Kimdir*. çev. Murat Demirkol. Ankara: Fecr Yayınları, 2011.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Gâlib el-Âmulî Ebû Cafer et-. *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'an*. ed. Beşşâr Avvâd Marûf. 24 Cilt. Müessesetü'r-Risâle, 1994.
- Tatar, Burhanettin. "Kur'an'da Kıssaların Temel Anlamları Üzerine Felsefi Notlar". *MİLEL VE NİHAL inaç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi* 6/1 (Nisan 2009).
- Watt, W. Montgomery. *Kur'an'a Giriş*. Ankara Okulu Yayınları, 1998.
- Zerzûr, Adnan. *Ulumu'l-Kur'an Madhâl ilâ tefsiri'l-Kur'ân ve Beyanihi ve İ'cazihi*. Beyrut-Şam: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1981.